

Становище

За дисертацията на Анжела Данева „Българи в италианските академии за изящни изкуства (1878-1944)” за присъждане на образователната и научна степен *доктор*

От доц. д-р Милена Георгиева

Темата на дисертацията на Анжела Данева е избрана изключително удачно – сама по себе си тя е бяло поле в българското изкуствознание. Правени са опити за изследване на българо-италианските художествени връзки, но за пръв път имаме цялостно тяхно проучване, което е проведено „на терен”, т.е. изследователската работа е протекла в Италия, в различни важни институции, частни архиви и колекции, с помощта на съответната изкуствоведска библиография от италиански автори, които докторантката обилно е ползвала. Напълно споделям теоретичната постановка на дисертацията – да намира общи допирни точки със случващото се в европейските културни центрове, т.е. да търси доказателства за българските върхове на европеизацията, а не за липсите ѝ или пропуските в културния ни развой. Целта на дисертацията е на пръв поглед прагматична – да намери архивни доказателства, свързани с пребиваването на български художници в италианските академии, да систематизира документираните данни за техния престой на обучение, наградите, които са получавали, предметите, които са изучавали и професорите, при които са учили, да открие непознати български творби в италианските музеи, да предложи нова неизвестна фактология за българо-италианските контакти между дружества, изложбени форуми и институции. Т.е. първото впечатление е за една трудоемка историографска работа, с много полезни статистически приложения, която е проведена със забележително постоянство и е довела до много съществени резултати. Щастливите възможности на докторантката да посети за по-дълго и неколккратно Италия са съчетани с личните ѝ качества – познаване на езика, склонност към старателно издирвателско търсене, способност да се анализира критично новооткрития материал, да се съпостави с познатото в България и да се извличат съответни коректни изводи от него. Качествата на Анжела Данева са несъмнени и говорят за подчертано желание и възможности за академична научна работа и кариера в бъдещото ѝ развитие.

Анжела Данева навлиза постепенно в темата, която далеч надхвърля като проблематика в заявеното от нея заглавие. В първа глава и в приложението към дисертацията са предоставени неизвестни факти от биографиите на 94 български студенти, учили в художествените академии на Флоренция, Торино, Милано, Венеция. Това е внушителна цифра, която говори за избора на българските художници да се обучават в чужбина и по-специално в определени градове на Италия. Сред тях има водещи имена – Антон Митов, Георги Митов, Драган Данаилов, Христо Станчев, Александър Мутафов, Никола Маринов, Никола Ганушев и много други. Както се изразява докторантката – това е една незамираща италианска нишка в българското изкуство през целия период. За нея не по-малко интересни са и онези забравени, нереализирали се като художници автори, които тя нарича „проблемни”, тъй като информацията за тях е твърде оскъдна. В тази глава задачата е да се препотвърдят биографични данни, свързани с обучението им в Италия, или да се отхвърлят, да се допълнят, доизяснят или да се добавят съвсем нови. Получилата се сводка е много полезна за бъдещите изследователи, за уточняването на биографичния пласт в творческата съдба на тези художници с безпрекословната сила на документа. Анжела Данева прибавя и извънредно много факти за не особено познати или съвсем неизвестни имена като П. Вълчев, П. Павлов, П. Попов, Дим. Крачков, Дим. Ангелов, Д. Куйкова, Мл. Младенов, Т. Диков, Т. Мавродинов, Хр. Данов, Ат. Атанасов, Ив. Василев и др. от Флорентинската академия. Същото се отнася и до българите в Торинската академия

– ако досега сме познавали 4-5 имена, то след този труд вече сме наясно, че там са учили 47 българи, сред които са и Иван Маринов – брат на художника Никола Маринов, П. Ципоранов, Дим. Панчев, Я. Банчев, М.Цанков, арх. Ат. Донков, Дим. Димчев, Е. Сакъзова (първото име на българка в италианските архиви), Ник. Дюлгеров и др. Интересен непознат факт за професионализацията на българската художничка в чужбина е учението на Андромаха Аргирова по сценография в Академия Брера – Милано (1920-27), във Венецианската академия е очертан профилът на скулптора Петър Рамаданов. Впечатляващо е, че авторката „засича” внимателно информацията, получена в италианските институции с тази от издирените от нея в България наследници на някои неизвестни художници – италианските възпитаници Р. Жеков, Т. Мавродинов, Ив. Маринов, Дим. Крачков и др., което разширява задачата ѝ, прави я по-обемна, прецизна, достоверна. Пиететът към истинността на документа, факта и контекста му, е водещ при изводите и заключенията ѝ.

Въпреки полезността на първите три глави за мен четвърта глава е сърцевина на дисертацията и безспорно е най-увлекателно написаната. Тя се занимава с българо-италианските художествени контакти през първата половина на ХХ век, базирайки се върху няколко характерни примера – персоналии, посветени на Иван Маринов, Борис Георгиев, Николай Дюлгеров и върху проследяването на груповото участие на български художници в известни италиански изложби, сред които е и Венецианското биенале. Именно в нея проличава умението на авторката да разплита житейската съдба на тези художници чрез намерените картини, издирените документи за тях, чрез разказите и спомените на свидетели, наследници, т.е. използвани са всички възможни източници. Зад издирените факти се провиждат културологични фини микроанализи и изводи. Над тези опуси се извисява разказът за Иван Маринов, за който авторката и нейната научна ръководителка организираха специална изложба, т.е. възкресиха неговото име и го остойностиха и в приложно-популяризаторски аспект, издавайки научно издържан каталог (2011).

Искам да изтъкна и някои по-конкретни ценни приноси на работата – например извънредно интересните неизвестни факти за българско участие в няколко поредни изложби на Асоциацията на италианските художници във Флоренция, цитатите на италианската критика за българското присъствие на международната изложба в Рим през 1911 г., които се въвеждат за пръв път в научно обръщение, писмата на Иван Маринов до неговия италиански приятел, в които сякаш надничаме в душата и по-точно в драмата на българския художник след завръщането му в изостаналата провинциална среда, психологическия аспект на търсения отговор защо той така рязко сменя професията си след завръщането в България, прецизно проведената атрибуция на картините на Маринов, при която са взети под внимание и мненията на италиански изкуствоведи, старателното проучване на италианския контекст – творчеството на Л. Делеани, Бодзала, торинските художници, за да могат да се направят така необходимите сравнения. Всъщност случаят „Иван Маринов” буди размисли не само от изкуствоведски порядък, за адаптацията в чужда среда и новата реадaptация в родината на получилия заветното професионално образование в чужбина – един невралгичен проблем в диалога между малката и голямата култура. Важно лично откритие на Данева е *Портрет на фамилия Села от Сан Джероламо* от Борис Георгиев с прекрасния му анализ, вплетен в напълно новата за нас контекстуалност на връзките на художника със семейство Села, въвеждането в научно обръщение на неизвестните негови портрети на италианци със съпътстващата информация за създаването им, откриването и коментирането на запазените архитектурни и приложни проекти на Николай Дюлгеров от обучението му в Албертина/Торино. Важно е уточнението, че Дюлгеров не е учил в Баухауз. Към контактите на българските художници с Италия бих добавила и международното изложение в Милано (1906), където България има собствен павилион, но вероятно не е запазен архив за това изложение? Струва ми се, обаче, че огромната стойност на намерения материал позволява да се правят повече

обстоятелствени обобщения, нюансирани изводи и съпоставки с българския контекст. Например А. Данева не би трябвало да отминава «пресилената» критика на Андрей Протич относно «безславното» българско представяне на Венецианското биенале (1910) и на Римската изложба през 1911 г., а да се опита да я интерпретира и в светлината на българските конфронтации между «стари» и «млади», между «академици» и «съвременници», между показаното в сръбския павилион в Рим и българското присъствие и т.н. Горещо препоръчвам тази изключително изчерпателна и прецизно проведена работа за печат, но за да бъде академично солидна, бих посъветвала авторката да постави точните иски данни на цитираните документи – фондове, описи и т.н. Ще отбележа също езиковото богатство и увлекателност на написаното, превъплътило силния ѝ търсачески устрем на млад учен, както и извънредно интересната албумна част. Напълно убедено гласувам за присъждането на Анжела Данева на образователната и научна степен „доктор”.

10 май 2012

Подпис:

(доц. д-р Милена Георгиева)